

COMUNICACIÓ

F. J. Fortuny: *Universals i política*

“L’obra de Maquiavel és una obra de creació, i ensinistrar un príncep consisteix en destruir els nusos mentals que són les deixalles d’antigues concepcions per tal d’obrir nous camins a la creativitat.” (B. Forteza, «La formació de la tradició política»)

Els universals varen ser el taló d’Aquil·les del món clàssic, o millor, del seu imaginari entès a la manera de l’historiador G. Duby. Vers la meitat del s. XI les idees gregues són tractades amb eines lògiques que, en la seva essència i més enllà de la terminologia i la creença superficials, tenien ben poc a veure amb les aristotèliques: les «idees» esdevingueren «conceptes universals» i es va fer patent com n’era de contradictori el concepte grec d’idea. Contradictori? En veritat no ho era a Grècia. Però els grecs imaginaven i pensaven en una *Physis* que és el desplegament de les possibilitats del Nous còsmic i que, en autosubdividir-se categorialment, genera un gran i unitari *zōon eudaimón*, una única realitat fisiològica amb diverses funcions. Però tot això ja no ho veuen ni ho saben llegir a meitat del segle XI malgrat tota la tradició intel·lectual eriugeniana. Les categories i la categorització ja no són còsmiques, sinó individuals i adquirides veient el món físic amb ulls de comptable i mercader, i no de vivent que participa de l’única Vida. Davant de la intel·ligència humana singular, les velles idees són paraules mentals destinades a un discurs mental. Cap més realitat els correspon als universals: són signes quantificats, dirà Ockham, després que Roscellin ha proclamat que el *flatus vocis* és el màxim de realitat que pot atribuir als universals sense generar paradoxes o negar la unitat de les entitats reals. Però, quan els discursos personals ja no són manifestacions parcials del gran, únic i realíssim discurs del Nous, aleshores queden aïllats i condemnats a oposar-se formalment i irreductiblement entre ells. I és aquí on la política assoleix tot un nou significat i té una nova exigència. Ja no és l’art d’harmonitzar la parcialitat sòcio-estatal amb la totalitat viva del cosmos. Ara ja és una singular i irrepètible modelització operativa de la realitat sòcio-estatal en vistes a un

bé comú per a una determinada circumstància històrica. Res hi ha per sobre de la política: ni religió revelada ni ètica positiva que, en tot cas, són altres tants discursos especialitzats que teoritzen «coses» diferents.

Per això, Ockham proclamarà l'absoluta independència de l'Església i l'Estat, per molt que *ad casum*, quan ensopeguen l'un amb l'altre, les autoritats que tenen idèntics súbdits hagin de coordinar accions. I per això, el voluntarisme franciscà plana sobre qualsevol institució, sigui humana o sigui divina: és el dret qui defineix la finalitat i els medis de cada institució, i no ho fa pas la naturalesa. Precisament el coneixement humà de la naturalesa s'anomena discurs físic; de la naturalesa humana social, discurs polític; de la natura de Déu, un estrany discurs "tangencial" dit teologia; de la naturalesa sanable de l'home, discurs mèdic; etc. Cap supra-discurs unifica aquesta varietat de discursos parcials especialitzats; cap n'autoritza l'eternització mes enllà de la seva evidència fàctica. I, ensems, aquesta «natural» limitació dels discursos de les intel·ligències humanes, més enllà de la fàctica aparença de metallenguatge formal i de dades denotadores de realitats, que és la màxima unitat que es reconeix en l'època a la munió de discursos, porta a una exigència de constant revisió dels discursos, reajust en pro de l'eficàcia, enriquiment en atenció a la successiva complexitat dels moments. D'aquí la frase del professor Forteza que hem destacat com a lema. Més enllà de Maquiavel, resumiríem l'exigència epistemològica de la nova era i de la nostra mateixa en el Mefistófeles, «l'esperit que sempre nega», de Goethe.